בא

— יו"ד שבט —

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא (פון היינטיקן שבת)[1] האָט דערציילט[2] אז וועז זיין פאָטער כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע „האָט אַנגעהויבן גיין אין חדר האָט נאָך דער רבי „צמח צדק" געלעבט און האָט אים דאָן (ביים אַריינ־פירן אין חדר) צוגעווארפן צוקערקעס און דערביי געזאָגט, אַז מלאך מיכאל האָט אים דאָס געווארפן. איז דאָס ביי אים זייער נתקבל געווארן און ער האָט ניט געווואָלט אויפעסן די צוקערקעס, ווייל זיי זיינען ביי אים געווען זייער טייער. ערב פסח איז געווען דער מנהג[3] בודק צו זיין די קעשענעס פון די קליינע קינדער, האָט דער „צמח צדק" געזופן דעם טאַטן און האָט אים געפרעגט וואו ער האָט די צוקערקעס, האָט ער זיי דעמאָלט געמוזט אויפעסן".

פון אָט דעם סיפור — ווי פון אַלע סיפורים פון רבותינו נשיאינו, ובפרט א סיפור וועגן דעם וואָס ס'האָט פאָסירט ביי זיי אַליין — קען מען אַרויסנעמען כמה הוראות: און ניט נאָר אין ענין החינוך (ווי ער איז דאָרט מסיים „אָט אַזא חינוך דאַרפן מיר האָבן"), וואָס איז מודגש בפרשתינו (בנוגע לפסח) „והגדת לבנך גו'"[4], „והי' כי ישאלך בנך גו'"[5], נאָר אויך כמה עניני הלכות אין איסור חמץ (וכיו"ב) וואָס אויך וועגן דעם לערנט מען בפרשתינו[6].

ב. לכאורה דאַרף מען פאַרשטיין וויבאַלד די „צוקערקעס" זיינען ביי אים (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע) געווען אַזוי טייער אַז ער האָט זיי ניט געוואָלט אויפעסן — און זיי זיינען דאָך טאַקע געווען אַ דבר יקר, וויבאַלד זיי זיינען געגעבן געווארן פון צמח צדק — פאַר־וואָס האָט דער צמח צדק געוואָלט בדווקא אַז ער זאָל זיי אויפעסן פאַר פסח, און ער האָט אים ניט געלאָזט זיי אָפהיטן אויף וויייטער דורך פאַרקויפן זיי צוזאַמען מיט כל החמץ?

ובפרט, אַז מען געפינט אַזאַ הנהגה ביי גדולי ישראל בשייכות צו שריים וואָס זיי פלעגן באַקומען פון אַ צדיק, אַז אויב עס איז געווען אַ זאָך וואָס האָט געהאַט חמץ, האָבן זיי דאָס פאַרקויפט במכירת חמץ[7].

וויבאַלד אַז דער „צמח צדק" האָט אים דאָס ניט געהייסן טאָן, וואָלט מען לכאורה געקענט מדייק זיין אַז ער האָט געהאַלטן אַז אין דעם פאַל: א) איז דאָס אסור היות ער וויל דאָך די זאָך צוריק־באַקומען לאחר הפסח און ער איז רוצה בקיומו פון דעם חמץ[8], ב) עס העלפט

---

1) שבת פ' בא, יו"ד שבט, ה'שי"ת. ולהעיר שהקביעות בשנה זו (תשל"ז) היא כבשנת ההסתלקות.

2) סה"ש תש"א ע' 30.

3) ראה שו"ע אדמוה"ז סי' תלג סמ"ב.

4) יג, ח. וראה מכילתא ופרש"י שם.

5) שם, יד. מכילתא ופרש"י שם. וראה לקו"ש ח"ו ע' 268 ואילך.

6) יב, טו. יט. כ. יג, ג ואילך.

7) „רבינו הקדוש מראהטין זי"ע הי' מוכר פ"א גלוסקא יפהפי' מלחם הפנים של ההי"ק מה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע. וכן שמעתי כמה מהחסידים כשיש להם שירי מנחות מי"ב חלות של צדיק כו' מוכרין אותו עד אחר פסח כו'" (הובא בטעמי המנהגים עניני פסח ע' ריז בקו"א).

8) ראה טור או"ח סו"ס תנ. וראה מנח"י כלל פה סקט"ו. אסר מטעם זה בשו"ת ערוגת הבושם או"ח

ניט קיין מכירה לעכו"ם וואָרום מכירת חמץ איז מותר כאָטש דאָס איז כהערמה [און מען האָט בדיעה צוריקבאָקומען דעם פאַרקויפטן חמץ לאחר הפסח — און מען מעג לכתחילה פאַרקויפן „לנכרי המכירו ומיודעו .. אע"פ שהוא יודע בהנכרי שלא יגע בחמצו כלל אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ואז יחזירנו לו"[9] ווייל דאָס איז מדרבנן[10], בנדו"ד אָבער איז די מכירה אָן ענין פון הערמה ניכרת[11], ובמילא אין אזא פאַל האָבן די חכמים ניט מתיר געווען ע"י מכירה[12].

באמת אָבער קען מען אזוי ניט זאָגן, וואָרום א) דער אָלטער רבי דערמאָנט ניט אין שו"ע[13] דעם איסור „רוצה בקיומו" ביי חמץ בפסח, ב) לדעת רוב הפוסקים ובפרט לדעת אדמו"ר הזקן איז מכירת חמץ א מכירה גמורה באופן אז זי פאַרהיט אויך פון צו עובר זיין אויף ב"י וב"י (אויך) דאורייתא (וואָרום דעם חמץ וואָס מען פאַרקויפט איז ניט בכלל ביטול והפקר)[14].

ג. לכאורה וואָלט מען אינעם דער־ציילטן פאַל געקענט געפינען אן אָנדער עצה ווי צו האָלטן גאַנץ דעם חמץ, ניט אָנקומענדיק צו מכירת חמץ לאינו יהודי: מפקיר זיין דעם חמץ (קודם זמן איסורו).

און כאָטש אז (ביטול ו)הפקר ביי חמץ העלפט נאָר מה"ת אויף ניט צו עובר זיין בב"י וב"י, ווי מען לערנט עס אַרויס פון ולא יראה לך „שלך אי אתה רואה אבל

סי' קיב בשאלה הנ"ל („אחת מי"ב חלות שהי' מונח על שלחן הטהור של כ"ק אדמו"ר הרה"ק ר"י מבעלזא זי"ע וניתן לו והוא חביב בעיניו וכו' אם רשאי למכרו עם החמץ בשטר מכירה כו'").

9) שו"ע אדה"ז סי' תמח ס"ו משו"ע שם ס"ג. וראה שם ס"ד ואדה"ז (סי"ז). ט"ז שם סק"ו (ואדה"ז סכ"ג) „ונראה שכל אדם יאמר כן לעכו"ם בפירוש ויועיל בזה ששום אדם לא יכול לקנות מהעכו"ם".

10) ראה בכור שור לפסחים כא, א. הובא במק"ח סי' תמ סק"ג. וראה שו"ת צ"צ או"ח סמ"ח (נדפס בהוספות לשו"ע אדה"ז ע' 42 [1348]), דלדעת אדה"ז וכו' אי"ז הערמה האסורה וכו', אבל הכא שזהו דרך מקח וממכר אין הערמה ניכרת. וראה פס"ד להצ"צ או"ח לסי' תמח (לב, ב. נדפס בהוספות שם ע' 44 [1350]) דאף שכ' המ"א דבדיעבד מהני אפי' לא מסר לו המפתח מ"מ „כשהוא בעירו ואינו מוסר לו המפתח גרע טפי דהוה הערמה ניכרת". ובפס"ד (לב, ד. נדפס בהוספות שם כג, א [תרעו]) דהמכירה היא רק לצורך הפקעת איסור ב"י וב"י. ולהעיר משו"ע אדה"ז סי' תמח סוס"ח.

11) עד"ז פירש דברי הערוה"ב בשו"ת אבני זכרון ח"ג סכ"ה (אות ד').

12) ראה בכור שור ושאר המקומות שנסמנו בהערה 10.

13) בסי' תנ סי"ב בהדין ד„אסור להשכיר לגוי כלי שמבשלין בו ע"ג האור" (שע"ז כתב הטור הא דרוצה בקיומו (כנ"ל הערה 8)), כ"א כ' שם „יגיע לישראל הנאה מהחמץ" (אף שכן פי' במג"א שם (סקי"א) דברי הטור „רוצה בקיומו", אבל עכ"פ מוכח מדברי אדה"ז שהאיסור הוא מצד ההנאה)*. וכן דעת כמה פוסקים דלא אסרינן חמץ בפסח משום רוצה בקיומו — ראה פר"ח סי' ת"נ סק"ז. משא"כ דעת המנח"י (הנ"ל בהערה 8) וישוו"ע הובא בשו"ת ערוה"ב שם. וראה שו"ת חת"ס או"ח סקט"ז בסופו. סי' קיט בתחלתו. מקו"ח סי' תנ סק"ז. וראה שו"ת אבני זכרון שם אות ב' ואילך. שד"ח מערכת חו"מ ס"ח אות כה (א'קיד, א ואילך).

14) ראה הלכות מכירת חמץ (בסוף הל' פסח) לאדה"ז. וראה לשון אדה"ז בשו"ע סתמ"ח סכ"ג. ובסכ"ה „שהרי כבר נמכר לו לחלוטין". ובסכ"ג כ' „אין שום אדם יכול לקנותו מן הנכרי", ולא הביא מ"ש המג"א שם סוסק"ד „שאם קנה ישראל אחר החמץ מן העכו"ם .. צריך להחזיר לבעלים" ועד"ז בט"ז שם. ובח"י סקי"ד: ואם לקח צריך לחזור ולמכור לבעלים ראשונים (וראה מחה"ש שם). ואכ"מ (וראה מק"ח סתמ"ח סקי"א). ובשו"ת צ"צ שם בסופו: ועוי"ל ועיקר דאחר שאזמר"ר .. הצריך יהודי ערב קבלן .. אין זה הערמה.

וראה שד"ח מערכת חו"מ ס' ט' אות טו (כרך ה' א'קנב) דמשמע מהפוסקים דהוי מכירה גמורה ולא הערמה ואשר כן ס"ל גם להתבו"ש.

---

*) וראה בקו"א סתמ"ו סק"ב מה שמבאר לדעת המנח"י.

אתה רואה של אחרים ושל הפקר"[15], אָבער די חכמים האָבן גוזר געווען אַז (ביטול ו)הפקר איז ניט מספיק און מ'דאַרף דעם חמץ מבער זיין[16] בפועל ממש — איז אָבער אויך אויף דעם פאַראַן אַן עצה:

מען קען דאָך מפקיר זיין דעם חמץ ניט נאָר בלב (און עס זאָל פאַרבלייבן אין זיין רשות) נאָר ביים מפקיר זיין דעם חמץ זאָל ער עס אַרויסנעמען פון זיין רשות און אַוועקלייגן ברה"ר במקום הפקר ממש, אין אַן אָרט וואו עס גייען ניט קיין מענטשן (און דערנאָך זוכה זיין דערין נאָך פסח)—

וואָס לכאורה דערמיט איז מען באַוואָרנט לויט ביידע טעמים צוליב וועלכע די חכמים האָבן מתקן געווען אַז ביטול והפקר אליין זאָל ניט זיין געגנוג: א) ביטול והפקר איז "תלוי במחשבתו של האדם", איז מען חושש אַז ער וועט דאָס מפקיר זיין ניט "בלב שלם"[17], דעריבער דאַרף ער דאָס אַרויסראַמען פון זיין רשות[18]; אָדער ב) מצד דעם טעם ווייל "האדם רגיל בכל השנה בחמץ ומחמת רגילותו קרוב הוא לשכחה שישכח את איסורו ו (אויב דאָס וועט זיין "בגבולו"[19]) יאכל ממנו".

און מ'גייפינט מפורש אַז מען קען אַזוי טאָן לכתחלה: אַרויסנעמען דעם חמץ מרשותו און אים מפקיר זיין, און אַוועקלייגן במקום הפקר לכל און לאחר הפסח זוכה זיין אין דעם[20] (וכמדומה

15) כן הוא בשו"ע אדה"ז סתל"א סוס"ב. ובמ"מ על הגליון "ספרי תוס' שם ועיין ברא"ש פ"ק ס"ד", בספרי לפנינו (ראה טו, ד) אין מפורש "הפקר". וברמב"ן ריש פסחים "שוב מצאתי בספרי .. לא יראה לך שאור אתה רואה בפלטיא" (ולפנ"ז ברמב"ן שם הביא מירושלמי (פסחים פ"ב ה"ב) אבל אתה רואה בפלטיא), וכ"ה במהר"ם חלאוה פסחים ו, ב. — ו"בפלטיא" הרי תוכנו שהפקירו. ובתוס' (ד, ב סד"ה מדאורייתא) "מאחר שביטלו הוי הפקר ויצא מרשותו ומותר מדקאמרינן אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה כו'".

16) משנה ריש פסחים ובגמרא ד, ב.

17) ר"ן ריש פסחים ד"ה אלא כך. שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

18) לשון אדה"ז שם "עד שיוציא את החמץ מכל גבולו", ולא כתב "לבערו" (ע"ד ל' הר"ן "והצריכוהו בדיקה וביעור"), ובפשטות כיון שאין כאן מקומו וציין במוסגר "עיין ס' תמה" דשם מבואר בס"א דקודם שעה ששית די לו במה שמבערו מרשותו דהיינו שימכרנו לנכרי כו' או להפקירו ולהניחו במקום הפקר.

19) ל' אדה"ז שם. והוא טעם התוס' ריש פסחים. ר"ז שם. הובא גם בטור שם. ומסיים אדה"ז "לפיכך הצריכו לחפש אחריו ולבדוק ולהוציא מכל גבולו", ועד"ז בטור "להוציא מן הבית", אבל בתוס' לבדוק ולבערו. וראה הערה שלפנ"ז.

20) או"ז בתשובה (סוף ח"א) ס' תשמח. ח"ב — הלכות פסחים סרמ"ו* (הובא בהג"א פסחים פ"ב ס"ד). מהר"ם ריקאנטי ס' קנז הובא בעו"ש סר"ס תמז (ובאו"ז ובריקאנטי דמותר אף באכילה. ובעו"ש שם "ונראה דהאי הפקר אין צריך לא לפני ב"ד ולא לפני שלשה כו'". ובשו"ת פנ"י ח"א סי"ד קרוב לסופו, דהרקאנטי איירי "שמפקירו לגמרי לכל אדם ומוציאו לשוק . . וזה ממש כמו מכירה שלנו לגוי המכירו ויודע שישמור לו חמצו עד אחר החג ויחזור לו"). שיירי כנה"ג הובא בפר"ח סתמ"ח סק"ה (ולדעתו בהפקיר חמצו לפני עדים דוקא ואז מותר גם באכילה). ברכי יוסף סתמ"ח סק"ה בשם מגלת ספר (יכול להפקירו בפני ג'). ומדבריהם (שכנה"ג וברכ"י) מבואר שדי להפקירו אבל אי"צ להוציאו מרשותו**. וראה פמ"ג (א"א) סתמ"ח סק"ח דכשהוציא החמץ מרשותו ואומר בכיון בפה שמפקיר הפקר גמור הוא אע"פ שבלב חושב להיפוך בתר פיו אזלינן. ועוד.

ולפי כל הנ"ל הפי' בירושלמי (פסחים פ"ב ה"ב) הבקיר חמצו בי"ג לאחר הפסח מהו ר"י אמר אסור

*) בד"מ ס' תמה סק"א כ' "שאף הא"ז בעצמו כ' לבסוף וז"ל ומותבינן כו'". אבל בהג"א (שבפנים ההערה) "והא"ז כתב שמותר כו'". וכ"ה בפס"ד להצ"צ (לב, ד) "והא"ז מתיר".

**) וראה ד"מ שם "ומשמע שם (מדברי האו"ז) .. יכול להפקירו בפני אוהביו שבטוח בהן שלא יטלו כו' או שיפקירו ויניחו בשוק בזמן שאין ב"א שם".

שנמצא בספורי חיי כמה חסידים הנוהגים בקבלת שיריים (וכיו״ב) שנהגו כן).

דער טעם בפשטות וואָס דער צ״צ האָט אַזוי ניט געהייסן טאָן: הגם מען געפינט אַז לויט כמה דיעות[20] מעג מען מפקיר זיין פאַר זמן איסורו (ובפרט במקום הפקר) מיט דער דיעה צו זוכה זיין אין דעם לאחר הפסח, אָבער מ„שאר הפוסקים״[21] איז משמע אַז דאָס העלפט ניט[22]; און אַזוי פסק׳נט דער אַלטער רבי[23] „אפילו הניחו במקום המופקר לכל צריך שיפקירנו לגמרי בפיו ובלבו ולא יהי׳ בדעתו בשעת ההפקר לחזור ולזכות בו לאחר הפסח אם לא יקדמנו אחר שאם יש בדעתו כן אינו הפקר גמור והרי הוא כשלו ממש״.

נאָכמער: „אפילו חמץ שנמצא מושלך במקום הפקר שהשליכו שם ישראל קודם שעה ששית בע״פ כדי שלא יעבור עליו בב״י וב״י בפסח .. שמותר לעשות כן לכתחלה מכל מקום לאחר הפסח אסור לכל אדם מישראל ליהנות ממנו״[24].

ד. ס׳איז אָבער שווער צו זאָגן אַז דאָס איז דער טעם בנדו״ד: ראשית רעדט זיך דאָ וועגן „צוקערקעס״ וואָס איז בכלל ניט ברור אויב ס׳איז פאַראַן אין דעם חמץ; און אפילו אויב ס׳איז דאָ,

---

כו׳ חשש להערמה, שיערים לומר שהפקירו אע״פ שלא הפקירו, וכמ״ש ברא״ש פ״ב דפסחים ס״ד. טור סי׳ תמח.

ובמק״ח שם בחידושים סקי״ד, ואם הפקיר חמצו והניח במקום הפסד מותר אח״פ, אבל אם העמידו במקום מוצנע ברה״ר אסור (וראה ביאורים שם ססק״ט).

21) ראה ד״מ שם „מדלא כתבו שאר הפוסקים״.

22) אף שס״ל שמותר לכתחלה להפקירו ולהניחו במקום הפקר קודם זמן איסורו (שלא ע״מ לזכות בו) — ראה מ״א סתמ״ה ס״ז. שו״ע אדה״ז שם ס״א (וראה שם סתל״ו סוס״כ). ובשו״ע אדה״ז סתמ״ח סכ״ט „שמותר לעשות כן לכתחלה״.

23) סי׳ תמה ס״ב. וראה המקורות וכו׳ בקו״א שם. ושם, דלדעת הרא״ם „עובר עליו בב״י מן התורה״.

וראה בארוכה בכהנ״ל ובפי׳ דברי הירושלמי בשד״ח מערכת חו״מ ס״ח אות יז (ע׳ 2098 ואילך).

24) שו״ע אדה״ז סתמ״ח סכ״ט. ובקו״א סתל״ו סק״ו מ„שהניח חמצו ברה״ר והפקירו קודם הפסח שהוא אסור בהנאה לאחר הפסח כדאיתא בירושלמי פ״ב ה״ב לפי פירוש האמיתי של המ״א והפר״ח וכמו שנת׳ בסי׳ תמח״. וגם מדבריו משמע (וכן ממ״ש בסי׳ תמח שם „שאם יהא מותר בהנאה יש לחוש שמא יניח כל אדם חמצו עד לאחר הפסח ויאמר שהפקירו קודם הפסח כדי שנתיר לו ליהנות ממנו״) שבירושלמי מדובר בחמץ שנמצא אחר הפסח• והערמה שבירושלמי אינו שיפקיר ע״מ לזכות בו, המבואר בסי׳ תמה ס״ב, כ״א „הפר״ח הוציא זה מתשובות הרשב״א (סי׳ ע׳) כו׳ וכ״כ בעל ח״י בספר תורת השלמים כו׳״ — קו״א סתמ״ה שם. ולהלן בקו״א שם מפרש כן ע״פ הבבלי נדרים ומפרשים שם. ומשמע שזהו מדיני וגדרי הפקר.

וצ״ע ממ״ש בהל׳ מכירת חמץ בתחילתו „חמץ הנמכר אינו בכלל ביטול והפקר מאחר שדעתו עליו לחזור ולזכות בו אחר הפסח כמבואר בתשובת הרשב״א בשם הירושלמי (פ״ב ה״ב)״. וכ״כ מפורש בשו״ת פנ״י שם דהרשב״א מפרש הערמה בירושלמי (דלא כהטור כו׳) שיכוין לחזור ולזכות בו אחר הפסח••. ובמקו״ח שם סק״ט ד״ה לכן. שו״ת תו״ח או״ח סכ״ב בתחלתו. וראה נוב״י מהד״ק או״ח סי״ח. שו״ת חת״ס או״ח סקי״ד (ומסיים „והמעיין בתשו׳ רשב״א .. יראה להדיא שנתכוון לכל מה שכתבתי״). וראה שו״ת תו״ח שם (וס״ט ואילך). שד״ח שם. ואכ״מ.

•) גם ברה״ר והפקירו בפני עדים כמו״ש בסי׳ תמח שם. משא״כ בטור ושו״ע ס״ה הלשון „חמץ שנמצא **בבית ישראל** כו׳״, ולפי״ז כשנמצא ברה״ר לכאורה מותר. וכ״מ בשו״ת פנ״י שם (ומקו״ח שם) דגם לפי׳ הרשב״א בירושלמי במניחו במקום הפקר כו׳ מותר כנ״ל הערה 20. וכ״כ בביאורי הגר״א סי׳ תלג ס״ו (וכ׳ דאף באכילה מותר).

••) וכ״מ במאירי פסחים ט, א. מגן אבות (להמאירי) ענין הי״ח ד״ה „וכן מה שהקשה בשמינית כו׳״.

איז דאָס נאָר תערובות חמץ פון קודם הפסח וואָס ווערט דאָן בטל ברוב (אָדער בס')[25] און ס'איז ניטאָ אין דעם קיין ב"י וב"י (מדאורייתא עכ"פ)[26].

ועוד: דאָס וואָס אָזא הפקר העלפט ניט איז דאָך צוליב"ן טעם וואָס יעדער מענטש וועט אָזוי טאָן כדי צו קענען הנאה האָבן פון דעם חמץ לאחר הפסח[27]; בנדו"ד אָבער, וויבאַלד ער האָט סיי ווי ניט בדיעה צו הנאה האָבן פון די „צוקערקעס" באיזה אופן שהוא, אפילו ניט דורך מכירה, ער האָט זיי נאָר געוואָלט האַלטן גאַנץ[28] — און בצירוף לזה וואָס דאָס איז נאָר אַ ספק דרבנן כנ"ל, צי דער (תערובות) חמץ דאַרף בכלל האָבן הפקר וביעור[29], ובפרט אַז ס'איז אַן ענין דלא שכיח — קען זיין אַז אין דעם פאַל האָבן די רבנן מלכתחלה ניט גוזר געווען[30] אַז אָט דער הפקר זאָל ניט מספיק זיין[31].

[און מ'קען ניט פרעגן אויף דער כללות השקו"ט הנ"ל, אַז דער גאַנצער ענין פון מכירה והפקר איז ניט שייך בנדו"ד, וויבאַלד אַז עס רעדט זיך דאָ וועגן אַ חפץ פון אַ קטן וואָס קען נאָר קונה זיין (בדעת אחרת), אָבער ניט

---

25) וראה שו"ע אדה"ז סתמ"ז סי"ח.

26) להעיר מדין חמץ נוקשה כיון שלא עבר עליו בב"י וב"י מה"ת אפילו באכילה שרי (שו"ע סו"ס תמז ובמג"א שם). וע' מה שהביא במג"א שם מהר"ן. וראה שד"ח שם סימן ח' אות יוד. ומ"ש בפר"ח סתס"ז סק"ט ובקו"א סי' תלו (שהובא לעיל הערה 24) אף שלא עבר אפילו מד"ס אסור בהנאה — ראה לקמן בפנים.

27) בנוגע לחמץ לאחר הפסח וכמפורש בשו"ע אדה"ז סתמ"ח סכ"ט „שאם יהא מותר בהנאה יש לחוש שמא יניח כו' כדי שנתיר לו לייהנות ממנו". (וראה שו"ת חת"ס או"ח סקי"ד, אלא ששם מבאר זה לענין ביטול כשנשאר ברשותו). אבל כצ"ל לענין לכתחלה בהפקר לפני הפסח המבואר בס' תמה**. וכן משמע מל' אדה"ז סתל"ו סי"ח בדין דשו"ת הרשב"א „אבל חטים הללו כו' הי' בדעתו לחזור ולזכות בהם לאחר הפסח כשיפנה את האוצר (אם היינו מתירין לו לייהנות מהן לאחר הפסח) והרי זה דומה למבער את החמץ ומכוין לחזור ולזכות .. שאין זה ביעור גמור כמו שית' בס' תמה לפיכך אסרו חכמים להנות מהן לאחר הפסח". וראה קו"א שם סק"ט. ובפרט עפ"י מ"ש בהל' מכירת חמץ בתחילתו (נעתק לעיל הערה 24).

---

*) ועד"ז הוא ברמב"ם הל' חו"מ פ"א ה"ד. ובשו"ת פנ"י סי"ג (ועוד) כ' שמקורו מהירושלמי הנ"ל. וראה נו"כ שם. ואכ"מ.

**) וכמ"ש בקו"א שם ד„גזרי חכמים לענין מעשר שבת וחמץ" במקום שיכול להיות הערמה. אף „שגזרו עליו חכמים אף במטלטלין דליכא הפקעת מעשר כו'", הרי בנדו"ד הוא מילתא דלא שכיחא כדלקמן בפנים.

---

28) משא"כ בנדון הפר"ח סי' תסז שם „שנהנים מראות ידי אומן".

29) ולפ"ז י"ל שזהו בדוגמת הנידון ברשב"א שם, שכ' דגם לכתחלה ב„ביטול בעלמא סגי .. מפני שאין נודע ממש שיש שם חטים שנתבקעו .. ושמא אין שם כלל ואם נתבקעו שמא נפסדו לגמרי כו' והר"ל ספק ספיקא (ואילו הי' ברור שיש שם חטים מבוקעות ונתיר אותו בביטול לכשיפנה אפשר שהי' צריך לבער כו' דהרי זה כמבטל ומתכוין לחזור ולמכרו לאחר הפסח כו')". וע"ש להלן „אלא שאפשר להתיר מן הצד שאמרתי כו'". וראה פר"ח שם שצידד להקל בנידון החיטה כיון שהוא ספק דרבנן. ובשו"ע אדה"ז סתל"ו סי"ט, ומסיים „וכל ספק חמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה" (אלא שבהנ"ל מדובר לאחר הפסח).

30) ראה פסקי דינים להצ"צ ח"א לב, ד: עיקר דינו שכל שדעתו לחזור ולזכות בו אינו ביטול נראה שהוא רק מדרבנן. וראה מחנה אפרים הלכות זכי' מהפקר סי' ח', דלדעת הרא"ש בסוגיא דנדרים דכל הפקר דעלמא תקנו שיוכל לחזור בו תוך ג' (ימים) כו' הא דשרי במודר הנאה דהוי מילתא דלא שכיח לא תקנו בי' רבנן כו'.

31) וגם הרי אפשר להפקירו בפני ג'. וראה פסקי דינים להצ"צ (כ, ג) שלפי המסקנא בנדרים בפני ג' הוי הפקר מיד (ושם „מ"ש רבנו דלפי' הרא"ם למסקנא אפי' מדאורייתא לא הוי הפקר צ"ע דז"א אלא לר"י כו'").

מקנה זיין[32] אָדער מפקיר זיין[33] — וואָרום ביי אַ קטן „הסומך על שלחן אביו" איז דער דין אַז די (מציאה וואָס ער געפינט און) מתנה וואָס ער קריגט איז עס „של אביו"[34], ובמילא ליגט אויפן פאָטער דער חיוב צו פאַרקויפן עס צו אַ גוי אָדער מפקיר זיין.

מהאי טעמא איז מובן אַז פון דעם סיפור הנ"ל קען מען ניט מדייק זיין אַז לויט דעת הצ"צ איז אַ קטן מוזהר אין ב"י וב"י און חייב להפרישו מזה, און חמץ של קטן שעבר עליו הפסח איז אסור בהנאה[35], וואָרום (נוסף אויף דעם וואָס דאָ איז ניט געווען וודאי חמץ) ע"פ דין איז דאָס שייך צום טאַטן — אַ גדול].

ובכלל צ"ע צי מען קען פון תוכן סיפור הנ"ל אַרויסלערנען הלכות אינעם דין ואיסור חמץ ובנוגע לכל אדם — היות אַז דאָ רעדט זיך וועגן חמץ דרבנן, אפשר — נאָר ספק חמץ, אָן ענין מיוחד דלא שכיח, וועגן אַ שטוב וואָס מ'האָט מהדר געווען בתכלית וכו'.

ה. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדים אַז — ע"פ השמועה מחסידים[36] — איז די הנהגה פון חסידי רבותינו נשיאינו געווען ע"ד הנ"ל: בשעת זיי האָבן געהאַט אַ דבר מאכל ומשקה וואָס מ'האָט באַקומען פון רבי'ן און מ'האָט דאָס ניט געקענט האַלטן בפסח — האָט מען דאָס ניט פאַרקויפט אין חמץ, נאָר מ'האָט דאָס אויפגעגעסן, אָדער אויסגע־טרונקען פאָר פסח.

און דער טעם דערפון י"ל בפשטות: ס'איז היפך כבוד רבו צו נעמען זיינע שיריים וכיו"ב (ובפרט וואָס ער האָט אים געגעבן) און זיי אַוועקגעבן אָדער פאַרקויפן צו אַ אינו יהודי.

נאָכמער, אין פאַל וועז דער מאכל וכד' ווערט פאַרקויפט און גייט איבער אין רשות פון אינו יהודי, איז צ"ע: נאָכ־דעם וועז דער איד קויפט דאָס אָפּ צוריק, צי עס בלייבט דאָן אין דעם מאכל די פריערדיקע קדושה פון צדיק?

ו. לכאורה יש לומר אַז דער ענטפער אויף דער שאלה הנ"ל איז תלוי אין בירור מהות האיסור פון חמץ בפסח. און בלשון פון ראָאַטשאָוער[37]: צי דער איסור חמץ איז אַ „תואר" (ד.ה. דאָס וואָס דער מאכל (וכיו"ב) איז חמץ'דיק), אָדער דער איסור איז „חל על העצם": און ווי ער איז מבאר אַז דאָס איז תלוי אין דער מחלוקת פון ר"י ור"ש[38] אויב חמץ לאחר הפסח אסור בהנאה „דמאן דס"ל אסור ס"ל דהאיסור חל על העצם ומאן דס"ל מותר ס"ל דלא הוה רק תואר וכשהלך הזמן בטל התואר".

און דאָס איז אויך פאַרבונדן מיט דער מחלוקת פון ר' יהודה מיט די חכמים[39]: „ר"י אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכ"א אף מפרר וזורה לרוח או מטיל

---

32) ראה שו"ע חו"מ סרמ"ג סט"ז. ובנו"כ.

33) ראה ב"מ כב, ב. ובפרש"י שם ד"ה יתמי.

34) רמ"א חו"מ סע"ר ס"ב. שו"ע אדה"ז הל' הפקר ס"ט. הל' שבת סי' שסו ס"ג.

35) ראה פרמ"ג פתיחה כוללת ח"ב אות ב. שד"ח שם ס"ח אות מג (ע' א'כקח ואילך). אות עז (א'קלו). שו"ת חלקת יואב או"ח סי' יט. ובשו"ע אדה"ז (סי' שמג ס"ב) דאביו מחויב מד"ס לגעור בהם ולהפרישם מלעבור על ל"ת ואפילו על איסור של ד"ס. ובס"ג שם „החינוך בל"ת כו' הוא בכל תינוק שהוא בר הבנה כו'". ולהעיר ממ"ש בהל' שבת סרס"ט ס"ג „שלא אסרו להאכילו איסור בידים אלא כשהמאכל אסור מצד עצמו כגון טריפה וכיוצא בה אבל כשהמאכל מותר מחמת עצמו אלא שהוא זמן האסור באכילה מותר וכו' שהרי מאכילים הקטנים ביוה"כ כו'" (ושם סי' קו ס"ג. סי' תעא ס"י).

36) מכ"ק מו"ח אדמו"ר — לא שמעתי בכ"ז.

37) קונטרס השלמה ע' 65.

38) פסחים כח, סע"א ואילך.

39) פסחים רפ"ב.

לים": די חכמים האַלטן אַז דער איסור חמץ איז ב„תואר" פון דער זאַך, איז דעריבער געניג „מפרר וזורה לרוח או מטיל לים", וואָס דעמאָלט ווערט בטל דער „תואר" פון חמץ (און במילא דער ענין פון אכילה והנאה), הגם אַז עס פאַרבלייבט דער עצם החמץ; דאָקעגן ר"י האַלט אַז דער איסור חמץ איז „חל על העצם" און דעריבער דאַרף מען דעם חמץ פאַרברענען — עס זאָל בטל ווערן זיין עצם מציאות[40], ניט נאָר דער „תואר" און אפשריות פון אכילה און הנאה[41].

לפ"ז י"ל אַז מיט דעם איז אויך פאַר־בונדן די שאלה הנ"ל: אויב מען האַלט אַז דער איסור איז „חל על העצם" און דערפאַר מוז די מכירה צום גוי כולל זיין אויך דעם עצם פון דעם חמץ, במילא בלייבט ניט אין דעם חפץ קיין מציאות וואו די קדושה הקודמת זאָל האָבן אַן אחיזה.

אויב מ'לערנט אַבער אַז דער איסור חמץ „הוה רק תואר" וואָס איז אַ דבר נוסף אויף עצם הדבר[42], וואָס דעריבער איז דאָ אַ מקום צו זאָגן אַז ביי מכירת חמץ (כדי ניט עובר זיין אויף ב"י וב"ל[43]) ווערט פאַרקויפט נאָר דער דבר נוסף על העצם, וואָס איז געבונדן מיט'ן „תואר"[44] ובמילא בלייבט אין דעם די קדושה הקודמת (די בעלות על העצם[45] — פון דעם נותן) וואָס רירט אַן דעם עצם פון דער זאַך.

ולפ"ז וויבאַלד אַז די הלכה איז ווי ר"ש*[45] אַז חמץ לאחר הפסח איז מותר בהנאה, און דער איסור איז נאָר אַלס קנס, און אַזוי אויך בנוגע ביעור חמץ איז דאָך נאָר „המנהג לשורפו"[46], אַבער די הלכה איז דאָך ווי די חכמים[47] אַז ס'איז געניג „מפרר וזורה לרוח או מטיל לים" — קומט במילא אויס אַז עס מאַכט ניט אויס צו פאַרקויפן די שיריים פון אַ צדיק (וכד') צום אינו יהודי, ווייל אויך

---

40) בשו"ת צפע"נ ווארשא ס' נ (הובא בצפע"נ עה"ת ר"פ בחוקתי. לקו"ש ח"ז ע' 189) מבאר המחלוקת בפ' תיבת תשביתו. אבל מובן מדבריו שזה שייך להשאלה במהות האיסור. וראה מכתבי תורה מכתב קט. כולם הובאו במפענ"צ פ"א ס"ט. וראה לעיל ע' 88 ואילך.

41) לכאורה י"ל שזהו גם המחלוקת אם ביטול ענינו השבתה בלב שיחשוב אותו כעפר כו' (ראה פרש"י פסחים ד, ב. רמב"ם פ"ב מהל' חו"מ ה"ב. וראה רמב"ן פסחים שם) או שהוא מחמת הפקר (תוס' שם. ר"ן ריש פסחים): ביטל הדבר בלבו ומחשבתו כו' מתאים בהתואר (ראה רמב"ן שם: „שהביטול מועיל להוציא מתורת חמץ ולהחשיבו כעפר שאינו ראוי לאכילה". וראה צפע"נ (השלמה שם. ושם ע' 46 בתחילתו. ועוד. הובא במפענ"צ שם ס"ח) לענין ביטול ע"ז), משא"כ כשמפקירו הרי עצם הדבר יצא מרשותו. ודעת אדה"ז דענינו הפקר — ראה סתל"א ס"ב. וכן בס"ג־ד מדייק „ביטול והפקר" „ולא יפקירנו כו'" (וראה סתל"ד ס"ו־ח). וראה צפע"נ הל' חו"מ פ"ב ה"ב. ובהשמטות שם פ"ג ה"י. — ולהעיר מחיוב שריפת קדשים (האם תלוי בהנ"ל או שזהו דין נוסף). ובכל אופן אינו שייך לענש מיתת שריפה שהרי אופנו — דהגוף קיים (סנה' נב, א), משא"כ בשריפה דעיר הנדחת שהיא כליל. ואכ"מ.

42) ולהעיר מב' הדיעות בשו"ע אדה"ז סתמ"ז סמ"ה, סתנ"א ס"ג ובהגהה שם. ובס' תמז שם „ה' שמו חמץ ועכשיו שמו חמץ אלא שעד עכשיו לא אסרו הכתוב ועכשיו הוא כחתיכת נבילה".

43) ראה פסקי דינים להצ"צ ושו"ע אדה"ז שבסוף הערה 10. וראה שד"ח שבהערה 14.

44) ומצינו עד"ז בכמה ענייני קנינים ובעלות. ולהעיר מצפע"נ מהד"ת לא, ב (הובא במפענ"צ פ"א סכ"ט).

45) מעין דוגמא לדבר: קודם ברכה לה' הארץ ומלואה לאחר ברכה והארץ נתן לבנ"א (ברכות לה, סע"א) — אף שגם אז הוא לה', אבל כחילוק דקדשים וחולין. — וראה לקו"ש חל"ד ע' 107 ואילך.

*45) רמב"ם פ"א מהל' חו"מ ה"ד. שו"ע אדה"ז רסתמ"ח.

46) רמ"א סתמ"ה ס"א. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.

47) רמב"ם שם פ"ג ה"א. שו"ע אדה"ז שם.

נאכדעם קען פארבלייבן אין דעם די קדושת הצדיק[48].

ז. באמת קען מען אזוי ניט זאגן, וואָרום הגם אז די מכירה איז בכדי ניט עובר זיין אויף ב״י וב״י, איז דאך אבער דעת רוב הפוסקים אז דאס איז א מכירה גמורה, כנ״ל, ד.ה. אז דער עצם החמץ איז קנוי צום גוי בקנין גמור ומדאו־ רייתא[49] (ובפרט לויט תקנת אדמו״ר הזקן אז מ׳מאכט אן ערב קבלן), ביז אז דער נכרי קען דאס פארקויפן צו א צווייטן לאחר הפסח[50]. ד.ה. אז ער האט ניט בלויז א זכות השתמשות אדער א קנין בלויז אינעם „תואר״ פון דער זאך, נאר די עצם זאך באלאנגט צו אים[51].

ועפ״ז איז מובן וואס חסידים האבן ניט געוואלט פארקויפן א דבר מאכל וואס מ׳האט מקבל געווען פון רבי׳ן צו א אינו יהודי, וואָרום דאס איז ניט נאר אן ענין פון היפך כבוד רבו — אז מ׳זאל די שריים (וכיו״ב) וואס מ׳האט באַ־ קומען פון צדיק איבערגעבן אין רשות פון אן אינו יהודי (וואס איז מקבל חיות פון ג׳ קליפות הטמאות)[52] — דורך דעם איז מען בידים מפקיע ח״ו די בעלות הקדושה וואס איז פריער געווען אויף דעם[53].

ח. לפי״ז קען מען מבאר זיין פאר־ וואס עס איז ניט געווען די הנהגה צו מפקיר זיין די שריים וכו׳ פון א צדיק:

דער גדר פון הפקר, זאגט דער ראַ־ גאַטשאָווער[54], קען מען אויסטייטשן אויף צוויי אופנים: צי דער אויפטו פון הפקר איז אז דער בעה״ב איז זיך מסלק פון דער זאך וואס ער איז מפקיר און עס געהערט ניט צו קיינעם, אדער אז דורך דעם מפקיר זיין „באקומען״ אלע מענטשן א (זכות ו)קנין אין דבר הנפקר.

און דערמיט איז דער ראַגאַטשאָווער מבאר פלוגתת אמוראים[55]:

ווען איינער האט אַנגעשעפט וואסער פון א בור של הפקר[56] אום יו״ט צוליב זיין חבר, זאגט ר׳ נחמן אז דער תחום ווערט גערעכנט „כרגלי מי שנתמלאו לו״, ד.ה. אז די אלפים אמה (פון מקום שביתה) ווערט גערעכנט פון דעם ארט וואו עס געפינט זיך דער פאר וועמען ער האט געשעפט די וואסער. רב ששת זאגט אז מ׳רעכנט עס „כרגלי הממלא״, אז מ׳רעכנט די אלפים אמה פון דעם

48) להעיר מגדרי חלות הדין דבאו בה פריצים וחללוה (ע״ז נב, ב (ומלחמות שם). נדרים סב, א. וראה צפע״נ עה״ת הפטורת פ׳ בהר (ע׳ רמז)), דין כלי המקדש (בהיותם אצל אחשורוש — ראה מגילה יא, ב), אבל ביאת פריצים וכו׳ אסורה, משא״כ בנדו״ד. ואכ״מ.

49) ראה לעיל הערה 14.

50) ראה לעיל (בהערה הנ״ל) שאדה״ז כ׳ ששום אדם .. לא יוכל לקנות .. אחר הפסח, ולא כל׳ המג״א והח״י. וראה ט״ז שם „ואל דלא מכר לעכו״ם רק כדי להפקיע איסור חמץ ולא להפקיענו מרשותו דז״א דא״כ הו״ל חמץ של ישראל״.

51) ולהעיר מהדיעות שלא ימכרו הכלים להנכרי שלא יצטרכו טבילה כשיצאו מרשות העכו״ם (שו״ת שיבת ציון סי״א. שו״ת חת״ס או״ח סק״ט. הובא בשד״ח שם ס״ט אות כז). ומה שלא כתבו אדה״ז — ראה לקו״ש חי״ח ע׳ 368 ואילך ודלא כבשד״ח שם).

52) להעיר מלקו״ד תשנג, א דכללות הענין שכתב יד קדשו של רבינו הזקן ימצא אצל אינו יהודי היא אחת מפליאות תמים דעים יתברך ויתעלה.

53) וצ״ע אם י״ל שבנדון הנ״ל הערה 7 שאני.

54) הלכות נדרים פ״ב הי״ד (י, ד). הלכות מתנות עניים פ״ב (לא, ג) ופ״ד (נט, ג).

55) ביצה לט, א.

56) בגמרא קאי פלוגתא בבורות של עולי בבל, אבל בצפע״נ נדרים שם ובמת״ע (לא, ג) גבי „מעיינות הנובעיך״, ואולי כ׳ כן כי של עולי בבל לא שייך עתה, משא״כ מעיינות הנובעין גם כשהם של יחיד ה״ה כמו בור של הפקר כבגמרא שם לפנ״ז. וראה השגת הראב״ד הל׳ יו״ט פ״ה ה״י (בסופה).

ממלא: און די גמרא זאָגט „במאי קא מיפלגי — מר סבר בירא דהפקרא הוא ומר סבר בירא דשותפי הוא״. איז דער ראָגאַטשאָוער מבאר (אַז ביידע האַלטן אַז דער בור איז הפקר, נאָר): רב נחמן האַלט, אַז דער גדר פון הפקר איז אַז אַלע האָבן אין אים אַ זכות וחלק — אויך דער פאָר וועמען ער האָט געשעפט די וואַסער, דערפאַר האָט ער דעם דין פון „בירא דשותפי הוא״. רב ששת האַלט: הפקר מיינט אַז דאָס געהערט ניט צו קיינעם, ובמילא קען דער ממלא (זוכה זיין פאָר זיך — עי״ש — אָבער) ניט זוכה זיין די וואַסער פאַרן צווייטן און דערפאַר קען מען ניט רעכענען די אלפים אמה פונעם צווייטן, נאָר „כרגלי הממלא״.[57]

און לויט ביידע סברות אין הפקר איז מובן בנדו״ד, כדלקמן.

ט. לויט דער סברא אַז הפקר פועל׳ט אַז דאָס געהערט צו אַלעמען[58] איז מובן בפשטות פאַרוואָס מ׳האָט ניט געווואָלט מפקיר זיין די שיריים הנ״ל — און מצד דעם זעלבן טעם ווי ביי מכירה צו אַ אינו יהודי — ווארום דעמאָלט וואָלט דאָס באַלאַנגט צו אַלע גוים פון דער וועלט [ובפרט אַז בפשטות זיינען זיך אידן, ואָס אין רצונם בחמץ בפסח, מסלק פון באַקומען דעם זכות אין דעם הפקר[59]] און דאָס איז היפך כבוד רבו, כנ״ל.

און אין איין פרט איז דאָס מפקיר זיין נאָר ערגער ווי פאַרקויפן עס צו אַן אינו יהודי: בשעת ער פאַרקויפט צו אַן אינו יהודי קען ער אויפזוכן אַזאַ גוי וועלכער איז מחסידי אומות העולם וואָס דער רמב״ם פסק׳נט[60] וועגן אים, אַז יש להם חלק לעוה״ב[61] ובפרט נאָר אַז דער גוי איז מציל דעם אידן פון עובר זיין אויף איסור חמץ בפסח; משא״כ בשעת דאָס וועט „הפקר לכל״ — געהערט דאָס צו אַלע גוים, אויך ניט חסידי אומות העולם, און דערמיט אויך נאָך מער בסתירה צו כבוד רבו.

יו״ד. אויך לויט דער סברא אַז הפקר איז ניט אַ זאַך וואָס האָט אַ שייכות צו אַלעמען, איז מובן: נעמען אַ דבר יקר, אַ דבר שבקדושה וואָס מ׳האָט עס באַקומען מרבו, און דאָס בלב שלם מבטל זיין און איבערלאָזן דאָס במקום הפקר, איז אויך אַן ענין פון היפך הכבוד, ווייל דאָס ווייזט אויף היפך החשיבות[62].

ומהאי טעמא האָט אויך דער „צמח צדק״ זיך משתדל געווען אַז אַנשטאָט

---

57) אבל להעיר שבגמרא שם (לט, ב) מסיים דפלוגתי׳ הוא לא אם בירא דשותפא אלא דכולא עלמא בירא דהפקירא היא אלא הכא במגבי׳ מציאה לחברי׳ כו׳ וכהפי׳ בזה בפרש״י תוס׳ וכו׳. וכן הוא להלכה במג״א או״ח סשצ״ז סקי״ד ושו״ע אדה״ז שם סי״ח.

58) ולהעיר מל׳ אדה״ז סתרל״ז סי״א „שהרי יש לכל העולם הילוך בו כו׳ והגוים אינן מוחלין״. ובהל׳ גזילה וגניבה סוסי״ז.

59) ובלא״ה אינו ברשותו של אדם ורק שעשאו הכתוב כאילו ברשותו (פסחים ו, סע״ב); וראה ר״ן (פסחים בתחלתו) דמה״ט מהני גילוי דעת׳ בעלמא דלא ניחא לי׳ ליהוי זכותא בגוי׳ כלל סגי׳. וראה שו״ע אדה״ז סתל״ד ס״ז.

60) הלכות מלכים ספ״ח. וראה ירושלמי מגילה פ״ג ה״ב.

61) ובליקוטי ביאורים (מז, ד — להרה״צ כו׳ ר״ה מפאריטש. מאמרי אדהאמ״צ קונטרסים ע׳ קמד) שחסידי או״ה הם מק״נ, ומציין שם לשער חהמ״צ בסידור.

62) דא״א לארבבי׳ אתרי רכשי (ע״ד כתובות נה, ב) דכל הטעם שמפקירו כיון שרוצה שיתקיים אצלו גם לאחר הפסח דהרי ביטול והפקר צ״ל בלב שלם כו׳.

דעם אז די „צוקערקעס" זאלן געהערן צו א אינו יהודי אדער זיין הפקר זאל זיי זיין אייניקל (כ"ק אדמו"ר מהורש"ב) אויפעסן און זיי זאלן ווערן דם ובשר כבשרו[63].

יא. פון כהנ"ל קומט ארויס נאך מער בהפלאה די הוראה אין גודל ההשתדלות ואופן החינוך:

וויבאלד אז די „צוקערקעס" זיינען געווען ביים רבי'ן (מהורש"ב) נ"ע אזוי טייער, אז צוליב דעם האט ער זיי געהאלטן גאנץ ביי זיך ברשותו — אפילו מוותר געווען אויף דעם עס זאל ווערן דם ובשר כבשרו — און ס'איז דערביי ניט דא קיין איסור זיי צו מפקיר זיין אדער פארקויפן וכו' — האט מען דאך לכאורה בעסער געדארפט אים צוליב טאן וואלט ער זיי געהאט תמיד (אויך נאך פסח), דאס וואלט עם תמיד מזכיר און מעורר געווען אויף דער קדושה, כניסה לחדר וכו' — איי וואס י"ל אז — בפנימיותו — נעקרה הקדושה און לפי שעה איז דאס געווען ברשות האינו יהודי וכו', איז ער דאך געווען א קינד בן שלש[64] און ניט געוואוסט דער־פון וכו'.

נאר דא זעט מען גודל ההשתדלות אין ענין החינוך, ניט נאר אין ענייני דאורייתא ודרבנן, אפילו אין א הידור מצוה, נאר אויך אין מנהגים וענינים פון חסידים — און אז יעדער זאך זאל זיין לאמתתו.

און דאס דארף מען טאן ניט נאר דאן ווען דאס קומט אן גרינג, נאר אויך בשעת ס'איז פארבונדן מיט א תנועה וואס לפי"ע המחונך איז עס אן ענין פון מס"נ (מסירת הרצון). און ווי די כמה סיפורים וואס מ'געפינט אויך בנוגע דעם חינוך פון כ"ק מו"ח אדמו"ר בעצמו.

וואס דעמאלט געוואוינט מען איין דעם קינד ניט נאר „לשנות מדותיו ה־טבעיים", נאר אויך „טבעי' מדותיו"[65].

און כאטש דאס איז א דרך אין חינוך וואס מען דערציילט בנוגע יחידי סגולה — נשיאי ישראל, וויבאלד מ'האט דאס מגלה געווען יעדן איינעם, איז דאס א הוראה פאר יעדערן, און ווי ער זאגט אין דער שיחה „אט אזא חינוך דארפן מיר האבן" —

און דעם כח אויף דערויף האט מען פון רבותינו נשיאינו וואס בתר רישא גופא אזיל[66], צו גיין באורחותיהם ובדרכיהם אשר הורונו נס"ו.

(משיחת ש"פ בלק תשל"ג)

---

63) בשו"ת ערוגת הבושם שם דאיידי דחביבא הואיל והי' מונח על השלחן גבוה של מרן ז"ל נכון לקיים בו מצות שריפת חמץ כהאי דאמרינן בברכות לט, ב. .. כי הוי מתרמי להו ריפתא דערובא .. הואיל ואתעביד בי' מצוה חדא נעביד בי' מצוה אחריתא. אבל ראה שו"ת אבני זכרון שם אות ה' דלא מצינו ענין בשריפת חמץ הואיל ואתעביד בה מצוה חדא כו' רק בהושענא דלא מידי דאכילה הוא (וראה לקמן ע' 183 ואילך).

64) ראה חנוך לנער ע' 8.

65) לקו"ד ח"א נו, א.

66) עירובין מא, א.